

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 657.471

Борович О.В., викладач

Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБЧИСЛЕННЯ ОБСЯГУ МЕХАНІЗОВАНИХ РОБІТ ТА ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ МАШИННО-ТРАКТОРНОГО ПАРКУ

Проаналізовано використовувану методику визначення обсягу механізованих робіт у сільському господарстві та організацію первинного обліку витрат машинно-тракторного парку. Запропоновано власний підхід до обліку виконаних робіт сільськогосподарською технікою

Постановка проблеми. Обсяг виконаних робіт тракторами є базою для списання витрат пов'язаних з їх утриманням та експлуатацією на споживачів послуг. Практика використання в якості одиниці обліку виконаних механізованих робіт тракторами умовних еталонних гектарів не забезпечує об'єктивною інформацією про роботу машинно-тракторного парку. Тому, сьогодні для сільськогосподарських підприємств є нагальною необхідністю удосконалення методики визначення виробітку агрегатів.

Одержання достовірної та оперативної інформації про обсяг виконаних механізованих робіт, контроль за ефективним використанням техніки, прийняття оперативних управлінських рішень можливе за належної організації первинного обліку витрат пов'язаних з утриманням і експлуатацією тракторів. Реквізити типових форм облікових листів тракториста-машиніста та дорожніх листів трактора не дають можливості здійснення щоденного контролю за кількістю виданого пального та його залишку на кінець дня тощо.

Стан вивчення проблеми. Питання необхідності заміни умовного еталонного гектара, як узагальнюючої одиниці обчислення обсягу механізованих робіт, іншою розглядається Кирейцевим Г.Г., Іваніщенко Л.О., Нелеп В.М. та іншими, але на даний час не запропоновано єдиної одиниці, яка б дозволяла об'єктивно відображати діяльність машинно-тракторного парку.

Метою дослідження є висвітлення існуючої методики обчислення обсягів механізованих робіт і організації первинного обліку машинно-тракторного парку та внесення практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Діюча методика визначення обсягу виконаних сільськогосподарських, транспортних та будівельних робіт тракторами в умовних еталонних гектарах призводить до його штучного збільшення. Тому в економічній літературі [3, с. 138] піднімається питання про можливість заміни даної одиниці виміру на іншу, яка б забезпечувала одержання об'єктивної інформації про господарські операції.

Порядок відображення операцій з обліку обсягу виконаних механізованих робіт у первинних документах розглядаються багатьма вітчизняними ученими [4, с. 627], але поза увагою залишився критичний аналіз передбачених для відображення в Облікових листах тракториста-машиніста та Дорожніх листах трактора основних реквізитів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Первинними документами для обліку обсягу виконаних робіт, витрат пального і мастильних матеріалів та сум нарахованої заробітної плати трактористів-машиністів, причіплювачів є: на сільськогосподарських роботах – Обліковий лист тракториста-машиніста, а на транспортних – Дорожній лист трактора.

Обліковий лист тракториста-машиніста випикується приблизно 2 рази на місяць. А щоденно у ньому відображається фактично виконаний обсяг робіт (у фізичному та еталонному обчисленні), сума нарахованої заробітної плати трактористу і причіплювачу та витрати палива за нормою і фактично тощо. Підписують даний документ тракторист, бригадир та агроном, але не передбачено підпису заправника, який би засвідчував достовірність інформації про кількість виданого пального трактористу, звідси випливає, що вказані реквізити не дозволяють оперативно контролювати кількість виданого та залишок пального.

Поряд із цим що на зворотній стороні цього документа в останньому рядку не підсумовуються такі показники, як нарахована основна і додаткова заробітна плата тракториста - машиніста та причіплювача, кількість витраченого пального за нормою та фактично.

Дорожній лист трактора випикується кожен день або раз у декілька днів. В ньому вказується напрям руху трактора, найменування та кількість перевезено вантажу і виконаних тонно-кілометрів, суму нарахованої оплати праці трактористу, пробіг та витрати пального за нормою і фактично.

Крім того у зазначених документах на практиці майже не заповнюються, в цьому і не має потреби, такі показники як "Коефіцієнт перевезу" та "Фактично виконано в перевезу на умовні гектари".

У встановлених графіком документообороту терміни належно оформлені облікові та дорожні листи обліковцем, або іншою уповноваженою особою, передаються до бухгалтерії, де здійснюється їх перевірка, опрацювання та відображення підсумкових даних у Накопичувальній відомості обліку використання машинно-тракторного парку (ф. № 37а) та у Виробничому звіті № 10.36 с.-г.

У Накопичувальній відомості на кожен трактор (комбайн) передбачено відводити окрему сторінку, для накопичення інформації про кількість відпрацьованих машино-днів, машино-змін трактором, годин і нормо-змін трактористом, та годин причіплювачем, а також про нараховану заробітну плату трактористу і причіплювачу, про кількість виданого та витраченого пального і перевезеного вантажу та пробіг трактора за місяць тощо.

Поряд з цим у даній відомості не передбачено граф для відображення витрат на поточний ремонт і технічне обслуговування тракторів, комбайнів самохідних машин тощо і вартості використаного пального та мастил.

Отже, форма накопичувальної відомості не дає можливості зібрати інформацію про загальну суму витрат на утримання та експлуатацію кожного трактора, комбайна та інших агрегатів, закріплених за відповідним структурним підрозділом, а передбачені для накопичення показники є дублюванням вже наявних в облікових та дорожніх листах даних, тому даний документ не знайшов свого практичного застосування.

Проведені дослідження показали, що на практиці для узагальнення даних Облікових листів тракториста-машиніста та Дорожніх листів трактора у кінці місяця обліковцем заповнюються рапорти про роботу машинно-

тракторного парку у розрізі тракторних парків кожного населеного пункту, що входить у склад підприємства. Витрати у них збираються за операціями, що виконували трактори. Причому відображена у рапортах сума витрат складається з двох частин. Одна частина – це фактично понесені витрати, а друга – це планова вартість послуг, виконаних для споживачів.

Протягом місяця робота тракторів вимірюється різними одиницями виміру: гектари, тонно- кілометри, кілометри, години роботи які не можна використати за базу розподілу витрат машинно-тракторного парку, а узагальнюючою одиницею обліку робіт Методичними рекомендаціями з обліку витрат і калькування собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств вибрано умовний еталонний гектар [1]. Де передбачено, що списувати витрати на утримання тракторів на собівартість продукції окремих культур та видів незавершеного виробництва потрібно пропорційно обсягу виконаних ними механізованих тракторних та будівельних робіт (в умовних еталонних гектарах).

При переведенні тракторних робіт в умовні еталонні гектари у сільськогосподарських підприємствах використовують норми виробітку на окремі механізовані роботи. Разом з тим, один і той же фізичний обсяг робіт, виконаних різними тракторними агрегатами, обчислений в умовних еталонних гектарах не збігається [3; с. 137].

Наприклад, на внесений органічних добрив при нормі 22 т/га і віддалі під'їзду до місця навантаження до 0,75 км. норма виробітку становить: для трактора К-701 в агрегаті з гноєрозкидачем ПРТ-16 – 8,5 га; для Т-150К з ПРТ-10 – 7,6; для МТЗ-80 з 1 ПУ-4 – 2,9 і для Т-40М в агрегаті з 1 П У-4 – 2,5 га. З наведеного прикладу видно, що норма виробітку для трактора Т-150К порівняно до К 701 становить 89 %, для МТЗ-80 – відповідно 34 і для Т-40М – 30 %.

Якщо роботу необхідно виконати на площі 200 га, то виробіток в умовних еталонних гектарах для трактора К 701 становитиме 445 (200: 8,5x 18,9), для Т-150К – 305 (200:7,6x 11,6), для МТЗ-80 – 338 (200: 2.9x4.9), для Т-40М 296 (200:2.5x3,7), де 18,9; 11,6; 4,9; 3,7 – відповідно еталонний виробіток за семигодинну зміну.

Отже, складається враження, що виконано тракторами не однаковий обсяг робіт. В останньому

випадку він у 1,5 рази менший, ніж у першому. Така методика визначення обсягу виконаних робіт суперечить основному принципу системного обліку - об'єктивному відображенню фактів господарської діяльності [3; с. 138]. Звідси випливає, що дана система обліку роботи машинно-тракторного парку призводить до штучного збільшення обсягів виконаних робіт в умовних еталонних гектарах та не контролює дисципліну праці трактористів-машиністів. А одержана облікова інформація не дає можливості оцінити рівень здійснюваних операцій з точки зору оптимальності використання ресурсів підприємства.

Доцільно було б вести облік всіх механізованих робіт у зі ставних умовних одиницях, а коефіцієнт перерахунку для різних робіт визначати залежно від їх енергомісткості [3; с. 140].

Тому ми пропонуємо в якості узагальнюючої одиниці обліку робіт машинно-тракторного парку використовувати витрати енергії агрегатів на виконання технологічних операцій, що вимірюються у Мега Джоулях. Даний показник не залежить від вибраної методики оцінки використовуваних ресурсів, та дозволяє здійснювати розподіл витрат на утримання та експлуатацію сільськогосподарської техніки без використання умовних еталонних гектарів.

У таблиці 1 покажемо порядок визначення витрат енергії агрегатів, що використовуються на вирощуванні кукурудзи на силос. Таблиця складена за даними технологічної карти на вирощування кукурудзи на силос агрофірми "Бовшівська" на площі 100 га при плановій урожайності 600 ц з гектара.

Розрахунок витрат енергії агрегата певної марки при виконанні технологічної операції здійснюється множенням кількості годин його роботи на встановлений енергетичний еквівалент. Наприклад, технологічно картою передбачено, що на лушення 100 гектарів стерні трактором МТЗ-82 в агрегаті з лушильником ЛДГ-10 потрібно затратити 25,07 години. А звідси випливає, що на цю операцію буде витрачено енергії відповідно трактором – 1354 МДж (25,07 x 54), а лушильником – 4914 МДж (25,07 x 196).

Крім того за даними таблиці 1 видно, що всього на вирощування 600ц. кукурудзи буде витрачено 136999 МДж енергії, а на 1 центнер – 228,33 Мдж відповідно.

Таблиця 1. Визначення витрат енергії агрегатів, що використовуються при вирощуванні кукурудзи на силос (площа 100 га)

№ п/п	Технологічна операція	Од. виміру	Об'єм роботи	Назва і марка		Витрати праці, л/год.	Витрати енергії				
				трактора	с-е. машини		Енергетичний еквівалент, МДж/год		Всього, МДж		Разом, МДж
							трактори	с.г. машини	Трактора	с-е. машини	
1.	Лушення стерні 2 сл.	га	200	МТЗ-82	ЛДГ-10	25,07	54	196	1354	4914	6268
2.	Оранка	га	100	Т-150К	ПЛН-5-35	116	183,1	28,8	21240	3341	24581
3.	Культивація	га	100	Т-150К	СП-11+2КПС-4+3БЗС-1	17,2	183,1	126,2	3149	2171	5320
4.	Посів	га	100	Т-150К	2СП-11+3СЗТ-3,6	41,48	183,1	507,3	7595	21043	28638
5.	Міжрядний обробіток	га	100	МТЗ-82	КРН-4,2Г	51,1	54	44,4	2759	2269	5028
6.	Збирання зеленої маси	га	100	МТЗ-82	КС-2,6	155,4	54	378,2	8392	58772	67164
Разом		х	х	х	х	406,25	711,3	1280,9	44489	92510	136999

Отже, на витрати енергії сільськогосподарських машин, що використовуються при виконанні технологічної операції впливають марка агрегата, його енергетичний еквівалент та час продуктивної роботи. Дані показники потрібно відображати в Облікових листах тракториста - машиніста, Дорожніх листах трактора та у Виробничих звітах. З цією метою у них необхідно додати відповідні реквізити.

Крім того, в Обліковому листі тракториста – машиніста потрібно забрати такі реквізити як "Коефіцієнт переводу", "Фактично виконано в переводі на умовні

гектари", "Виконано змінних норм", а в Дорожньому листі трактора відповідно – "Клас вантажу", "Шифр основної оплати", "Коефіцієнт переводу", "Умовні гектари" тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Типові форми облікових листів тракториста-машиніста та дорожніх листів трактора не дають можливості здійснення щоденного контролю за кількістю виданого пального та його залишку на кінець дня.

В Обліковому листі тракториста-машиніста та дорожньому листі трактора необхідно дописати графі: "Енергетичний еквівалент" та "Час продуктивної роботи".

Крім того в обліковому листі тракториста-машиніста необхідно:

– додати рядок “Разом” де буде обчислюватися кількість відпрацьованих годин за період на який виписаний обліковий лист, фактично виконано гектарів, заробітна плата, в тому числі основна і додаткова, тракториста-машиніста та причіплювачів а також такі графи, як “Видано пального: кількість, підпис заправника” та “Залишок пального на кінець дня”;

– забрати графи: “Коефіцієнт переводу”, “Фактично виконано в переводі на умовні гектари”, “Виконано змінних норм”.

А в дорожньому листі трактора забрати графи “Клас вантажу”, “Шифр основної оплати”, “Коефіцієнт переводу”, “Умовні гектари”.

Форма накопичувальної відомості не дає можливості зібрати інформацію про загальну суму витрат на утримання та експлуатацію кожного трактора, комбайна та інших агрегатів, закріплених за відповідним структурним підрозділом, а передбачені для групування показники є дублюванням вже наявних даних в облікових (дорожніх) листах.

Існуюча система обліку роботи машинно-тракторного парку призводить до штучного збільшення обсягів виконаних робіт в умовних еталонних гектарах. Тому ми пропонуємо в якості узагальнюючої одиниці роботи машинно-тракторного парку використовувати витрати енергії агрегатів, які вимірюються у Мега Джоулях. Пропорційно до цієї ж бази ми пропонуємо розподіляти витрати на утримання та експлуатацію сільськогосподарської техніки.

На витрати енергії сільськогосподарських машин, що використовуються при виконанні технологічної операції впливають марка агрегата, його енергетичний еквівалент та час продуктивної роботи.

Список використаної літератури

1. Методичні рекомендації з обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом Міністерства аграрної політики від 18.05.2001 р № 132 зі змінами і доповненнями. 2. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку журнально-ордерною формою на підприємствах агропромислового комплексу, затверджені наказом Міністерства аграрної політики від 07.03.2001 р № 49 зі змінами і доповненнями. 3. Биоэнергетическая оценка сельскохозяйственных технологий и пути экономии энергии: Метод. рекомендации / Ю.Ф. Новиков, Е.И. Базаров, В.М. Ребштина и др. М.: 1983. 4. Кирейцев Г.Г., Іваніщенко Л.О. Облік основних засобів у сільськогосподарських підприємствах. – К.: Урожай, 1987. – 176 с. 5. Огічук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Панченко Л.Г. та ін. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах. За ред. Проф. М.Ф. Огічука. – К.: Алерта, 2006. – 878 с.

БОРОВИЧ Оксана Василівна – викладач Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького

Наукові інтереси:

– облік непрямих витрат сільськогосподарських підприємств